

PRILOG BIOGRAFIJI MILUTINA MAYERA, U ITELJA U SVETOJ HELENI I PISCA POVIJESNIH ROMANA

Prof. dr. sc. MIRA KOLAR-DIMITRIJEVI

Red. prof. u mirovini

Draškoviceva 23, HR - 10 000 Zagreb

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Primljeno/Received: 10.10.2005.

Prihvaćeno/Accepted: 29.10.2005.

Milutin Mayer (Velika Ludina, 1874. - Zagreb, 1958.) bio je u itelj, pisac povijesnih romana, društveni i komunalni djelatnik. Završivši zagrebačku u iteljsku školu, zaposlio se u Svetoj Heleni kraj Križevaca i ovdje počeo pisati povijesne romane u kojima opisuje događaje iz hrvatske povijesti, a uvijek s namjerom da sadržaj tih romana djeluje poučno u odgoju mlade generacije i da razvija hrvatsku svijest. Premještan više puta, on se najzad skrasio u Zagrebu te je ovdje ostao zabilježen kao Veliki meštar Društva braće Hrvatskog zmaja, podniznik elnika grada Zagreba od 1925. do 1929. te tajnik Zbora obrtnika grada Zagreba. Nikada nije zaboravio Križevce i on je onaj poveznik imbenik koji podsjeća na veliku povijesnu tradiciju Križevaca i njenih kulturnih spomenika.

Ključne riječi: Križevci, Milutin Mayer, povijesni romani, Društvo braće Hrvatskog zmaja, obrt

Kada u državi ne vlada narod koji je u njemu veći inki tada dolazi do kojekakvih devijacija u valoriziranju onih ljudi koji su zaslužni za napredak znanosti i kulture. To se je u mnogo slučajeva događalo ljudima s njemačkim prezimenima koji su gradili ceste i uređivali rijeke, a to se desilo i onima koji su se bavili hrvatskom poviješću. Milutin Mayer imao je njemačko prezime pa je to imalo za posljedicu da nije ušao niti u jednu enciklopediju ili leksikon, iako je godinama bio vodeći lice Braće Hrvatskog zmaja, a i njegovi romani su kvalitetniji od drugih romana te vrste.

Milutin Mayer je poznat kao pisac povijesnih romana. U Križevcima je jedna ulica dobila ime po njemu, no malo tko zna njegovu punu biografiju. Mayera nema niti u jednoj enciklopediji pa niti u *Hrvatskom leksikonu* Antuna Vujića. Njegova opsesivna vezanost uz hrvatske teme povezane uz obranu katoličanstva u inozemstvu su, ako ne neprijateljem, a ono barem nesimpatičnim svim režimima do 1941. godine. Zbog svoje vezanosti uz Matka i HSS pred Drugi svjetski rat nije baš bio simpatičan ni Pavelićevom režimu, pa se to odrazilo na njegovoj karijeri. Imao je nesreću da je počeo raditi u doba Khuena koji je nerado gledao da se njegovu povijesne teme koje oživljavaju ili izmišljaju likove iz hrvatske povijesti, a istovremeno opisuju u negativnom smislu Avare, Mongole, Mađare, Nijemce uz sudbonosni zaključak da je nesloga doprinijela nesreći Hrvata. Jedna od Mayerovih karakteristika bila je tvrdo

ustrajanje na Klaićevom hrvatstvu. Mogli bismo pojednostavljeno reći da je bio zaljubljen u hrvatsku povijest pa ga je to 1910. povezalo s Družbom braće Hrvatskog zmaja u kojoj je od 1936. pa do 1941. obnašao i dužnost Velikog meštra. Zanimljivo je da je djelovao kao Zmaj helenski, uzevši taj pridjevak 1910. godine, iako tada više nije radio u Svetoj Heleni kraj Križevaca. O čemu je da je boravak u Svetoj Heleni ostavio neizbrisiv pečat u biografiji Milutina Mayera.

Milutin Mayer rođen je 16. studenog 1874. u Velikoj Ludini u Moslavini kraj Popovače. Osnovnu školu završio je u Maji kraj Petrinje, a Višupuku školu (građansku) u Glini. Katoličanstvo prvog mjesta i pravoslavlje drugog o čemu su ponukali Mayera da pohađa u iteljsku školu u Zagrebu a ne u Petrinji, te da se tako školuje za u itelja kod najboljih nastavnika onoga doba kako bi mogao raditi na otvorenom prostoru Hrvatske i Slavonije.

Križevci u razdoblju od 1895. do 1909. Po završetku u iteljske škole Mayer se zaposlio 30. rujna 1894. kao privremeni u itelj u Svetoj Heleni, u općini Vojakovac kraj Križevaca, odakle je dotadašnji u itelj Stjepan Lepušić premješten u Remete. Sveta Helena imala je u to vrijeme nešto iznad 629 stanovnika, a crkva joj je bila u Glogovnici gdje je bio župnik Fran Novak.¹ Ova je škola bila škola zemljišne zajednice Svete Helene iji je Školski odbor, sastavljen od predsjednika

1 Fran Novak je postao 6. svibnja 1910. Zmaj glogovnički (*Jubilarni kalendar Braće hrvatskog zmaja za g. 1916.*, Zagreb, 1915.)

Janka pl. Kemenovi a, župnika Frana Novaka i školskih odbornika Franje Perhari a, Luke Habdije i Josipa pl. Šenike, donio tu odluku. Definitivno namještenje dobio je na temelju natje aja u kolovozu 1895. jer se Odbor sastavljen od op inskog na elnika Josipa Wolfa i odbornika Josipa Šenike, Frana Perhari a i Blaža Švagelja opredijelio za Mayera a ne za Matu Bosiljevca, u itelja iz Oštarija, koji je tako er želio ovu službu.²

U iteljski ispit je položio kod Županijske oblasti u Bjelovaru pred školskim nadzornikom Lugari em ve 25. listopada 1896., ali nekim “slu ajem” njegova molba za definitivno imenovanje dva se puta gubila, te je položio prisegu tek 26. svibnja 1898. kada su prona eni zagubljeni spisi, a na intervenciju Ivana Trnskog koji je tražio da se ovo pitanje riješi. Zalaganjem Trnskog za ovog *hvalevrijednog u itelja* po elo mu je prvo petogodišnje razdoblje tek 1896., a ne 1898. kada je položio prisegu. Bilo je to vrlo važno za Mayera, jer je u svom ku anstvu imao tuberkuloznu majku, a 1899. oženio se s Križev ankom Franjkom i 16. travnja 1900. mu se rodila k er Blaženka.³ Godinu dana kasnije, 16. listopada 1901., rodio mu se i sin Milutin te potom još troje djece.

Me utim, zbog nemira u Križevcima i okolini 1903. protiv Khuenovog režima, samo na osnovu toga što je prijateljevao sa župnikom Franom Novakom umiješanim u ta doga anja, veliki župan Bjelovarsko-križeva ke županije Božidar Kukuljevi Sackinski na zahtjev kotarskog na elnika Horvata odlu io ga je maknuti iz Svete Helene, obavijestivši o tome i Armina Pavi a koji je tada raspore ivao u itelje u Hrvatskoj. Usprkos zamolbi brojnih stanovnika Svete Helene i Glogovnice da ga se ne premješta *jer su s njime izvanredno zadovoljni*, Mayer je morao napustiti Svetu Helenu.⁴ Ipak je na molbu križeva kog veleposjednika Josipa pl. Kiepacha bio poništen njegov premještaj u Stubicu Gornju pa je, odlukom

velikog župana Kukuljevi a - Sackinskog br. 12891 iz 1903., namješten u Gjurgjicu. To se mjesto nalazilo u vojakova koj upravnoj op ini, dakle tako er nedaleko Križevaca, i imalo je rimokatoli ku crkvu sa župnikom Leonom Luka i em koji je ujedno bio na elu Školskog odbora, dok su odbornici bili Luka Habianec, Augustin Habianec i Josip Žugovi . Iako je Gjurgjic po broju stanovnika bio vrlo sli an Svetoj Heleni, ini se da je sredina ipak bila druga ija i Milutin Mayer je bio ovdje vrlo nesretan, a pored toga propadalo mu je imanje koje je nabavio u Sv. Heleni što je bilo važno radi brojne obitelji. Prihodi su bili manji, a osim toga uslovi za pisanje bili su mu slabiji. Tako mu je ve 1902. Društvo svetog Jeronima objavilo roman *Mu enici*, pripovijest iz doba drevnih krš ana. Ve 1903. roman je preveden na slovenski.⁵ Bila je to knjiga koja je svojim naslovom podsje ala na mu eništvo hrvatskih u itelja koji su bez potrebe i za najmanju kritiku politike premještani u zabitna mjesta gdje nisu mogli pristojno ni stanovati ni živjeti. G. 1903. mu izlazi roman *Za krst asni i slobodu zlatnu* koji je bio nagra en iz zaklade Kotura. Mayer je u to vrijeme bio lan Društva svetog Jeronima (koje je vodio kanonik Feliks Suk), a u ijem izdanju je Vjekoslav Klai objavio etiri sveska *Pripovijesti iz hrvatske povijesti*, koje je kasnije nastavio izdavati Rudolf Horvat. Populariziranje povijesti postalo je vrlo zna ajan dio aktivnosti hrvatskih povjesni ara i književnika.

Mayerovoj molbi da ga se postavi ravnaju im u iteljem u Gjurgjicu, budu i da je škola 1903. iz jednorazredne postala dvorazredna, nije udovoljeno u velja i 1904., ali se veliki župan ipak s time složio 29. travnja 1904., jer je 1904. Mayer ve imao dvije objavljene knjige pa ga se nije moglo retirirati kao seoskog u itelja u malom mjestu.⁶

U ljetu 1904. dolazi do promjene na mjestu velikog župana. Umjesto Kukuljevi a-Sackinskog za velikog župana Bjelovarsko-križeva ke županije

2 Svi podaci o karijeri Milutina Mayera kao u itelja i školskog nadzornika uzimani su iz njegovog u iteljskog dosjea (Hrvatski državni arhiv, Ministarstvo narodne prosvjete NDH, kut. 389, dosje II/4109. - Milutin Mayer).

3 Iako je imao petoro djece Mayer je bio strahovito pogo en kada je Blaženka umrla kao apsolvantica Više pedagoške škole u Zagrebu 20. listopada 1926.

4 Na molbi banu Teodoru Peja evu za njegovo nepremještanje potpisali su se svi lanovi školske op ine Sv. Helene i to Vid Igr i , Štef Šimun i , Vid Migles, Stjepan Pašicko, Ivo Igr i , Valek Habdija, Grga Igr i , Štef Vrban i , Stjepan Habdija i Ivo Rogina vlastoru no, a Petar pl. Kemenovi je popisao i nepismene koji su se ozna ili samo znakom križa. To su bili: Nikola, Josip, Imbro, Janko, Blaž st., Blaž ml., Stjepan, Franjo, Tomo ml., Tomo st., Andro, Habdija, Imbro, Josip, Janko, Luka, Andro, Vido, Mato, Vido st., Štef ml., Štef st., Gjuro i Ivo Vrban i , Luka, Gjuro, Mato i Vido Igr i , Stjepan, Mato i Imbro Rogina, Štef i Imbro Šatrak, Imbro Kamenjak, Marko Šimun i , Štef pl. Švagelj, Mato pl. Švagelj, Štef Dudek, Franjo Perhari , Imbro pl. Šipuši , Bartul pl. Švagelj, Vid pl. Šomši i Gjuro Bo kaj. Još je brojnija molba stanovnika Glogovnice od 23. kolovoza 1903. koji mole da se ne premješta iz Glogovnice u itelj Ivan Gašparovi i Milutin Mayer iz Sv. Helene, jer odgovaraju svojem zvanju a opet liepo sa narodom slažu“. Potpisani su svi lanovi školskog odbora pa brojni Babi i, Petriži, Luka i i, Š etari i, Crn i i, Cerovci, Trumbetaši i, Markovi i, Majdakovi, Igr i, Su i i, Sovarovi, Gamzovi, Kamenari i, Peršini, Cvetkovi i, Katoli i, Pavuši i, Šlivari i, Stru i i, Hajdukovi i itd., a javljaju se i neki od potpisnika na prvoj molbi za nepremještanje. Ukupno 148 potpisa me u kojima i Štefan Š etar, mjesni sudac glogovni ki, Ivo Jembrek, sve doma i ljudi Glogovnice i Sv. Helene.

5 Slovenski prijevod uva se u Sveu ilišnoj i nacionalnoj biblioteci pod sig. 36242. Ve 1904. izašlo je drugo izdanje.

6 Molbu za ovo postavljenje za ravnaju eg u itelja podržao je i županijski tajnik u zamjeni Kršnjavi, ne ak Izidora Kršnjavog.

imenovan je Georgijevi koji je bio Mayeru mnogo skloniji. On je 26. srpnja 1904. zamolio vladu da se Mayer vrati u Svetu Helenu jer to zaslužuje svojim radom na polju literature, isti u i da je i Jovan Hranilovi u *Ljetopisu Matice srpske* u Novom Sadu uvrstio Mayera me u književnike a pored toga da nagrada iz zaklade Kotura za knjigu *Za krst asni i slobodu zlatnu* ukazuje da je Mayer ime koje e jedno imati svoje mjesto u književnosti. Mayer tako er moli 22. srpnja 1904. povrat u Svetu Helenu, isti u i da je kroz dvije-tri godine života i rada u Svetoj Heleni napisao ove knjige i da se u Svetoj Heleni ... *utio zadovoljnim i sretnim*, a pored toga da je kupio u Svetoj Heleni i nešto zemlje, da mu to gospodarstvo nosi lijepi prihod, te da e taj posjed zbog njegovog izbivanja propasti, a obitelj, osobito nemo na mati koja kod njega živi, živjeti u bijedi. Georgijevi u su u lipnju 1904. došle i delegacije Svete Helene, na elu s Kemenovi em i odbornikom Imbrom Stru i em, koje tako er mole da im se vrati njihov u itelj Mayer. Ovu molbu za vra anje Mayera u Svetu Helenu podržao je i križeva ki veleposjednik Josip Kiepatch.

Dakako da se itava ova akcija za vra anje Mayera u Svetu Helenu s potpisima, vjerojatno, gotovo svih stanovnika ovog malog mjesta ipak nije mogla zanemariti pa se Mayer tako 1904., upravo nešto potom što mu se 7. kolovoza 1904. rodio i sin Marcelo, ponovno našao u Svetoj Heleni. Tu mu se 7. studenog 1905. rodila i k er Marija, i tu je 1906. do ekao i drugih pet godina u u iteljskoj struci s ime je bilo vezano i povišenje u iteljskog doplatka, što je jako dobro došlo Mayerovoj brojnoj obitelji punoj problema.

Vrlo povoljno vrijeme za dalje napredovanje dolazi za Mayera u vrijeme banovanja Pavla Raucha i podbanovanja Slavka Cuvaja de Carevdar, dakle ovjeka iz kraja gdje se ve dobro poznavalo Mayerove romane. Podban je 31. listopada 1908. dozvolio Milutinu Mayeru polaganje ispita iz povijesti za u iteljsku službu, po propisu za Više pu ke škole br. 1106 od 26. I. 1891. Time je bio osposobljen za službu županijskog školskog nadzornika, i kada su mu Cuvajevi ponudili takvo mjesto u Zagrebu, Milutin Mayer je prihvatio.

Mislim da je prikladno na ovome mjestu re i nekoliko rije i o povijesnim romanima Milutina Mayera. Mayer je napisao 16 povijesnih romana, a

karakteristika im je da su pisani živim i lijepim hrvatskim jezikom, jezikom koji je nau io u djetinjstvu u kraju iz kojeg potje e i književnik Mato Lovrak. Mayer donosi vrlo lijepe opise prirode u kojoj je, u tim mladim godinama, nalazio utjehu i veselje. Prvi Mayerov roman, kao i nekoliko njegovih kasnijih romana, objavilo je Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima u Zagrebu. Gotovo svi povijesni romani Milutina Mayera napisani su za njegova boravka u Svetoj Heleni. O ito je povijesno ozra je okolice Glogovnice utjecalo na Mayerovu motivaciju za pisanje.

Društvo svetog Jeronima objavljuje 1904. Milutinu Mayeru novi roman *Za krst asni i slobodu zlatnu* koji je objavljen 1992. i 1995. pod imenom *Tatari u Hrvatskoj*.⁷ Radnja romana smještena je u vrijeme tatarske navale na Hrvatsku, a u središtu radnje je glogovni ka *gotska* crkva, dakle samostan i crkva koja je privukla i našu istaknutu povjesni arku Ljelju Dobroni da napiše povijest templara u Hrvatskoj. Koriste i se onovremenim povijesnim spoznajama, Milutin Mayer je centrirao zbivanje u samostan koji je tada imao 39 posjeda i koji se nalazio na cesti koja je vodila iz azme preko Križevaca do Glogovnice, odakle se jedan put granao za Varaždin a drugi za Kalnik. Pri a se doga a u vremenu provale Tatara u Hrvatsku, tj. od 1240. pa do 1245. godine, s time da je Mayer izmislio intrigantnu pri u o Filipu Bebeku, zapovjedniku grada Kalnika koji ima k er Katarinu, a koju priželjkuje surovi Pavao pl. Opojski, vlasnik Opoja kod Rasinje. Me utim, djevojka se na kraju romana na Dan sv. Katarine ipak udala za Stjepka Korušskog od Svete Helene, koji se potvrdio kao hrabar junak u borbi s Tatarima, iskazavši privrženost ugarskom kralju Beli IV.

Objavljen je i povijesni roman *Štit kraljevstva hrvatskog*, nagra en iz Zaklade Dušana Kotura (Deželi 1925: 175) koja je bila ustanovljena pri Matici hrvatskoj 6. listopada 1878. u iznosu od 2.500 forinti.⁸ Na elu Matice bio je u to vrijeme sveu ilišni profesor uro Arnold, filozof i književnik ali i veliki hrvatski rodoljub, a potpredsjednik Književnog odbora Matice bio je hrvatski povjesni ar dr. Vjekoslav Klai , koji je

7 Ovaj je roman ponovno objavljen 1941. pod nazivom *Tatari u Hrvatskoj* u izdanju omladinske knjižnice Matice hrvatske, kolo 1, sv. 4. i pod uredništvom Mirka Jurki a i na naslovnoj stranici s crtežom Josipa Horvata. Mirko Jurki je autor knjige *Iz Završja* (Zagreb, 1917) i tajnik Matice hrvatske od 1940. do 1945.

8 Ova je knjiga izašla i 1999. u Rijeci u izdanju Hrvatskog filološkog društva s predgovorom Magdalene Vidini . O zakladi Kotur postoji nešto materijala u Hrvatskom državnom arhivu, fond Matice hrvatske. Njezina su sredstva bila vrlo mala.

o ito znao cijeliti Mayerov rad i njegovo zanimanje za povijesnu tematiku.

Godine 1905. Mayer objavljuje novi roman *Pod frana kim jarmom*. To je roman u kojem se obrađuje vrijeme Ljudevita Posavskog i kneza Borne i u kojem se sugerira kako Posavska Hrvatska ne smije voditi sukob s Dalmacijom jer to iskorištavaju stranci, u ovom slučaju Franci. Roman je izazvao veliku pažnju nakon što je prvi puta izlazio u nastavcima u *Hrvatstvu*. Izašao je i u obliku knjige u tiskari Scholza kao izdanje Hrvatskog katoličkog tiskovnog društva. Iako su imena izmišljena, vrlo su lijepi opisi prirode, a smrt Ljudevita Posavskog pripisana je dalmatinskom knezu Borni s time da su tragične posljedice ovog sukoba ponukale Ratimira da donese odluku da više nikada neće ratovati sa sjeverom Hrvatske. Te je godine Milutin Mayer postao dopisnik član Hrvatskog pedagoškog književnog zbora. (Deželi 1925: 175)

Mayer je 1908. u svetojeronimskoj biblioteci objavio roman *Dolazak Hrvata*.⁹ To je pripovijest iz sedmog stoljeća vezana uz dolazak Hrvata i Avara i pokrštavanje Hrvata, a zasnovana je na vrlo popularnoj knjizi Natka Nodila *Stara vjera Srba i Hrvata*.¹⁰ I ovdje je izmišljena ljubavna priča, a vrlo je vješto Mayer u priču utkao i pustinjakovo udesno vrelo, ... gdje je s vremenom niknuo novi grad, prozvan po svetom križu "Križevci", koji je u dobnijim vijekovima doživio toliko slavni ali i krvavih dana. Na ostancima te pustinjačke kolibice sinuli su prvi traci svjetla i veličine hrvatskog naroda, piše Milutin Mayer 1911. godine. Priču o izvoru, zapravo bunaru, čuo je Mayer od glogovničkog župnika Frana Novaka.¹¹ I ova je knjiga dobila nagradu iz Zaklade Dušana Kotura.

Iako se preselio u Zagreb 1909., on i u Zagrebu dovršava ono što je započeo u Svetoj Heleni. Godine 1911. objavio je u Zabavnoj knjižnici roman iz šesnaestog stoljeća pod imenom *Štit kraljevstva hrvatskoga* (Mayer 1911: 6-7).¹² Radnja je smještena u akovec, grad Zrinjskih 1551. godine, i ukazuje na veliku opasnost koja dolazi od Osmanlija s istoka i na nedovoljnu pomoć članova

dinastije Habsburg, iako su je obe ali. Mayer piše: *Tuga slegla se na srca hrvatskih sinova, kada su stali misliti, što će biti iz kraljevstva hrvatskog, ako mu otkuda ne dodje kakova pomoć? U neprestanim i strašnim bobama s Turcima gotovo im već klonule sile, te su mnogi držali, da će i Hrvatska propasti, kao što je propala Bosna ponosna i kršna Hercegovina, kao što je propala bugarska država, srpsko carstvo i kao što je pao bogati Carigrad* (Mayer 1911: 6-7). I dalje: *Neprestanim turskim provalama stala je obranbena snaga tih kraljevina (Hrvatske i Ugarske, napomena autorice) sve više malaksati. Obje zemlje branile se same, jer pomoć i ne bijaše od nikale. Zapadne kršćanske države, kada su začule za turske strahote i pokolje, mislile su samo na sebe, a ne i na izmjenicu Hrvatsku, koja je vazda bila prva na udarcu turskoj sili. I dok je već veliki dio Ugarske stenjao pod turskim jarmom, a u glavnom gradu Ungarije ravno ponosno lepršao konjski rep s polumjesecom, dotle je malena Hrvatska sveudilj očajno i ljubomorno uvala svaki i najmanji pedelj svoga tla.* "Da je ovaj povijesni roman nastao u Svetoj Heleni govori sljedeći odlomak: *Cestom, što je vodila od akovca prema svetoj Heleni, tri četvrt sata daleko, bijelio se na podnožju brdašca manastir (kloštar) sv. Helene, između ogoljeloga drveća, koje se zaodjelo srebrnim gustim injem, što se na traci zimskog sunca iskrlilo i blistalo poput sjajnih alemova. Banski haramija Tomo, koga je ban Nikola sobom doveo sa svoje oćevine u Zrinju, stražio je na zapadnom gradskom bedemu. Zagledao se niz cestu prema sv. Heleni, otkale je upravo jašio ban Nikola. I reče svomu prijatelju Petru, koji se bio upravo taj čas uspeo k njemu na bedem, da ga izmijeni na straži: - Svijetli se ban vraća iz manastira. - Ne znaš, u kakovu je poslu išao onamo? - Zna dem, - odgovori haramija Tomo. - Išao je prigledati, kako su ovih dana smjestili novu ploču, što ju je dao staviti na grob svoga brata kneza Ivana... - Koji ono pogibe godine 1541. podsjedaju i grad Vinodol? - upita haramija Petar. - Da, - potvrdi Tomo (Mayer 1911: 8).¹³*

Prvo zagrebačko razdoblje (1909.-1912.).
Mayerovo imenovanje 5. travnja 1909. za školskog

9 Objavljena i 1995. i 1996. godine.

10 Nodilova mitologija objavljena je prvi puta u *Radu JAZU* od 1885. do 1890., a pretisak objavljen u Splitu 1981. To je rekonstrukcija stare srpske i hrvatske mitologije koju je Ferdo Šišić smatrao odličnom i koja je Nodilu pribavilo mjesto profesora povijesti na Zagrebačkom sveučilištu Franje Josipa.

11 Mayer piše: "G. Fran Novak, župnik glogovnički, pripovijedao mi je: da su godine 1882. prigodom obnove crkve "sv. Križa" u Križevcima, on i pokojni župnik križevački Karlo Ferki otkrili tragove togajuđotvornog vrela, naime okrugli maleni prostor, kako se već obzidavaju zdenci. Ti ostanci nalazili su se pod crkvenim taracom, pokraj desne strane glavnog žrtvenika." (Mayer 1911: 263).

12 Ovaj je povijesni roman objavljen ponovno 1971, 1992, 1993 i 1996. te je oćito davao poruku da slogom treba štitićti domovinu.

13 Mayer je iskoristio priliku da spomene da knez Ivan nije poginuo od turske ruke već zbog svaće sa zagrebaćkim biskupom Šimunom Erdődyjem. Poharao je 1539. kaptolska i biskupska dobra u Pokuplju, a onda je navalio i na biskupska imanja u Hrastovici i Vinodolu, gdje se sukobio s biskupom i tako poginuo.

nadzornika Zagrebačke županije bilo je veliko unapređenje i velika promjena u njegovu životu i radu. Nakon što mu se 4. svibnja 1909. rodio sin Zvonko, on u lipnju 1909. napušta Svetu Helenu i odlazi u Zagreb gdje stanuje u Jurjevskoj 51.

Zaposlenje školskog nadzornika nije bilo lagano jer je trebalo mnogo izbivati iz Zagreba. Kao županijski nadzornik morao je pratiti rad škola na području Zagrebačke županije, pa i nije imao vremena za pisanje. Vrlo nezgodno vrijeme u kojem Hrvatsko-srpska koalicija nastoji onemogućiti djelovanje bana Pavla Raucha, što završava neuspjelim pokušajem suradnje bana Nikole Tomašića s Koalicijom, zatim dolazak Slavka Cuvaja na bansku stolicu odražava se i u Mayerovom životu i u njegovoj književnoj produkciji.

Pored toga, po prvi puta ovaj odlan u itelj i školski nadzornik po inje “zabušavati” te 1911. odlazi na liječenje u Varaždinske Toplice na temelju preporuka Gundruma Oriovana. Sljedeće godine bolest u obitelji prisiljava ga da zamoli financijsku pomoć od Zemaljske vlade. Sve se to ne sviđa Hrvatsko-srpskoj koaliciji koja tada vodi prosvjetnu politiku te je Mayer 5. prosinca 1912. premješten u Vukovar za županijskog školskog nadzornika Srijemske županije.

Svakako je na premještanje utjecalo i Mayerovo uključivanje u rad Društva braće Hrvatskog zmaja. Molbu za ulazak u Društvo napisao je 10. siječnja 1910. Primitelj je par dana kasnije i upisan u Maticu Društva pod br. 154. Društvo su potvrdili protonotar Društva Stjepan Širola i Veliki meštar Emilije Laszowski.¹⁴ U Družbi braće Hrvatskog zmaja Mayer je našao i dr. Rudolfa Horvata koji isto drži predavanja iz hrvatske povijesti pa ga Mayer u tome i slijedi.

Vrijeme nesklono isticanju hrvatstva a sklonostemama iz hrvatsko-srpske povijesti sužava Mayerov izbor za povijesne romane. Sadržaj svojih romana prebacuje u daleku prošlost. Pripovijest *Život*, objavljena opet kao svetojeronimsko izdanje 1912. godine, bavi se progonom kršćana u doba starog Rima i o to je inspirirana romanom *Quo vadis* Henryka Sienkiewicza, a i drugi romani ovog

poljskog književnika, *Na polju slave* i *Križari*, utjecali su na Mayerov izbor povijesnih tema i na in pisanja. No preusmjerenje na antiku s tema koje su bile intrigantne u hrvatskoj povijesti ima svoje izvorište možda i u tadašnjem stanju u Hrvatskoj koje je bilo izvanredno teško pa su sva tri bana tog vremena, Pavle Rauch, Nikola Tomašić i Slavko Cuvaj, loše prošli, ne mogavši smiriti stanje u Hrvatskoj. Umjesto liberalizacije i demokracije stanja svi su ovi banovi završili u apsolutizmu ili su se povukli nakon što su spoznali da niti premještanjima inovnika niti na bilo koji drugi način ne mogu smiriti hrvatsku politiku scenu kojom dominira Hrvatsko-srpska koalicija. Ovu sudbinu nije izbjegao ni Milutin Mayer, koji je smatrao da Hrvatska treba biti suverena, pa njegov negativan stav prema Marima i naglašeno simpatiziranje prema povijesti koju prezentira Natko Nodilo s rekonstrukcijom slavenskog Olimpa i slavenskih imena, imaju utjecaj na sadržaj Mayerovih knjiga.

Slavonsko razdoblje (Vukovar, Osijek) od 1912. do 1921. Milutina Mayera nisu udaljili iz Zagreba članovi Hrvatsko-srpske koalicije, već ban Slavko Cuvaj, nezadovoljan time što Milutin Mayer na izborima u Karlobagu nije htio agitirati za njegovog brata Antuna Cuvaja, bivšeg zemaljskog školskog nadzornika i tada već vrlo poznatog autora *Građa za povijest školstva Hrvatske i Slavonije*. Naime, Slavko Cuvaj je htio svojeg brata vidjeti na stolici predstojnika Odjela za bogoštovlje i nastavu pri Zemaljskoj vladi (Glojnar 1940, 221).¹⁵ Međutim apsolutisti koji, gotovo bih mogla reći, vojni koočuvanje Slavka Cuvaja bilo je toliko nepopularno među u iteljima da je zbog njega stradao i Antun Cuvaj, a žrtva je bio posredno i Milutin Mayer.

Vukovar. Milutin Mayer je bez obrazloženja premješten u Vukovar za školskog nadzornika Srijemske županije i na tom području radi do 1917. godine. Srijemska županija bila je vrlo teško područje za nadzor zbog kompliciranih hrvatsko-srpskih a i njemačkih odnosa. U predanom radu i u brizi za obitelj prolazile su godine. Godine 1916. Mayer se požalio da nije promaknut više godina, iako je 4. veljače 1916.

14 Hrvatski državni arhiv, fond Braće hrvatskog Zmaja, Matica, 13/635. - pristupnice., sv. II za 1910. i 1911. godinu. Kao reakcija na ono što se dešavalo na društvenoj sceni u to vrijeme ulaze u Društvo i dr. Karlo Horvat kao Zmaj Bogaevski, i Ivan Trnski kao Zmaj Raanski, dr. Rudolf Signjar kao Zmaj Jurjevski, Vjekoslav Klaić kao Zmaj Garinski, Fran Novak kao Zmaj Glogovnik, Dragutin pl. Koritić kao Zmaj Mrazoveki, a 1911. Josip Devide kao Zmaj Zelinski, Gustav pl. Koritić kao Zmaj Mrazoveki II, prof. dr. Franjo pl. Marković kao Zmaj Biševski - Bregovski itd. Članovi ovog Društva redovito su se i isto okupljali, držali predavanja i na jedan način pomagali itav život. Njihov osnovni cilj njegovanje tema i ličnosti iz hrvatske povijesti imalo je mnogo širi značaj nego što se in na prvi pogled.

15 Mayeru je ponuđeno mjesto zemaljskog školskog nadzornika ako Cuvaj bude izabran za narodnog zastupnika i imao postati šef bogoštovlja i nastave.

dobio zlatnu kolajnu "Pro Ecclesia et Pontifice" od pape Benedikta XV. za svoje zasluge na književnom polju.

Možda je upravo ovo priznanje bilo izvor Mayerovih neprilika u sljede ih nekoliko godina, kada ga je Milan Štimac, njegov nasljednik na položaju školskog nadzornika Srijemske županije napao da nije dobro obavljao poslove i da nije obilazio sve škole u Srijemu, što je bilo uzrok kaosa na tom području. Za Srijem je to bilo izvanredno teško vrijeme a dio je bio u 1915. i pod okupacijom Kraljevine Srbije.

Osijek. Umirovljenjem školskog nadzornika Virovitičke županije Josipa Auschaua u Osijeku, prof. Tropsch, koji je bio predstojnik Odjela za bogoštovlje i nastavu pri Zemaljskoj vladi, ponudio je Milutinu Mayeru da dođe na to mjesto te je 6. travnja 1917. Milutin Mayer dobio premještaj u Osijek. Iako je plaća u Osijeku iznosila 3400 kruna, Mayer je zbog ratnih okolnosti koje su nastale ratom u Podunavlju imao materijalnih problema jer nije mogao naći prikladan stan za svoju osmeročlanu obitelj koja je ostala u Vukovaru. Ovakva situacija ga je dosta izmučila pa je u službu nastupio tek 31. lipnja 1917. godine. Postoji čak njegova zamolba velikom županu Ivanu barunu Adamoviću od 20. lipnja 1917. gdje moli da ga se vrati natrag u Vukovar, te je tome bio sklon i tadašnji predstojnik za bogoštovlje i nastavu Milan Rojc, rodom iz Bjelovara. Čini se da je ova situacija ipak nekako riješena, tako da je započeo s radom u Osijeku, dobivajući i dopuste kad mu je to trebalo radi obitelji. Konačno je ipak polovicom 1918. našao stan i Mayer se preselio u Osijek, gdje je dočekao raspad Austro-Ugarske Monarhije, ujedinjenje 1. prosinca 1918. i počinjak procesa centralizacije zemlje koji je započeo poprilično grubo jer se srpska vojska ponašala u Hrvatskoj kao vojska u okupiranoj zemlji. No, Mayer ipak dočekao je i 1920. u Osijeku.

U međuvremenu se oko Mayera ispreplela afera koju je izazvao njegov vukovarski nasljednik Milan Štimac koji je tvrdio da Mayer nije dobro obavljao svoju službu u Vukovaru i da je pregledao premalo škola na području Srijemske županije. Ovaj je sukob svoju kulminaciju dobio tek po završetku

Prvog svjetskog rata, kada se Mayera na svaki način nastojalo ukloniti iz Osijeka, jer je njegov rad slabio velikosrpsku propagandu u Osijeku i jačao pozicije hrvatstva. Mislim da je bilo vrlo neugodno čitati Štimacove podlistke u *Jugu*, ali i Mayerove u *Hrvatskoj obrani*.¹⁶ O čemu se u stvari radilo saznajemo iz odličnog Mayerovog prikaza stanja školstva u Srijemskoj županiji 1916. godine iz kojeg se vidi da se u ratnim prilikama koje su vladale u Srijemu u to doba i nije moglo drugačije raditi jer je mnoštvo škola bilo zatvoreno, a stanovništvo kojekuda izmješteno. U svakom slučaju ovaj je sukob postao toliko neugodan da je izraženo mišljenje da situaciju treba smiriti i Mayera maknuti iz Osijeka i blizine Srijema.

To baš i nije bilo lagano. Milutin Mayer je u tom vremenu imao dosta dobro osigurano zaleđe jer je kao književnik imao određeni ugled. U Osijeku je uspostavio veze s članovima Društva Hrvatskog zmajeva u Slavoniji, ojačavajući pozicije ovog Društva u Slavoniji, gdje su Zmajevci još 18. srpnja 1911. digli spomen-ploču u Josipu Eugenu Tomiću u Požezi.¹⁷

Osim toga bio je aktivan u Klubu hrvatskih književnika u Osijeku koji je vodio Rudolfo Franjin Mađer¹⁸ još od 1909., a koji je imao slične ciljeve kao Družba braće Hrvatskog zmajeva s time da je težište stavljeno na hrvatsku knjigu i hrvatski jezik. Klub je održavao literarna posijela, izdavao publikacije i priređivao kulturne proslave u Osijeku i Slavoniji. Društvo je počelo 1918. izdavati čak i veliki ilustrirani književno-umjetnički kalendar *Jeku od Osijeka*. Klub hrvatskih književnika u Osijeku vrlo je vješto zastupao tezu o jednom troimenom narodu, njegujući i u tom troimenom narodu ono što je bilo hrvatsko. Naime, smatralo se da je tek s vremenom nestati hrvatski, srpski i slovenski narod u jednom narodu, ali da za to treba vremena i da je u ovom razdoblju potrebno poštovati tradicije svakog naroda, a u borbi protiv stranaca, dakle Nijemaca i Mađara koji su u osječkoj području bili vrlo brojni. A to je bilo vrlo prihvatljivo Milutinu Mayeru koji je pisao svoje povijesne romane upravo na toj osnovi. Klub je izdao seriju slika Petra Zrinskog i Krste Frankopana, slike sv. Cirila i Metoda, *Davoriju Zrinskih-Frankopana*, himnu *Pjesma slobode* što je

16 *Jug*, br. 60, 14. III 1920.; *Hrvatska obrana* 51, 3. III 1920., 52, 1. III 1920., 53, 5. III 1920., 54, 6. III 1920., 58, 12. III 1920. Jedan je podlistak napisala i Mayerova supruga Franjka pod naslovom "Život Hrvata furtimaša pod raznim sistemima", ukazujući i kako je teško bilo raditi i živjeti kao u Italiji u Nagodbenom sistemu. (*Hrvatska obrana*, 50, 2. III 1920).

17 *Hrvatski zmaj. Glasilo Društva braće Hrvatskog zmajeva*, 1925, br. 4-5, str. 52. Međutim Zmajevce je 1891. ušao i Ljudevit pl. Gaj, unuk ilirca Ljudevita Gaja i sin Svetislav 1911. Ljudevit Gaj bio je u to vrijeme veliki župan Požeške županije, a 1924. postao je i veliki župan Osječke oblasti.

18 Rudolfo Franjin Mađer (rođ. 1884. u Novigradu Podravskom) bio je po godinama i po mjestu rođenja blizak Milutinu Mayeru, te je to svakako utjecalo na njihovu suradnju.

zapravo prikriveni naslov za Mihanovi evu pjesmu *Hrvatska domovina*, koja je još 1891 postala i hrvatska himna itd. U izdanju ovog kluba objavljen je 1920. novi povijesni roman Milutina Mayera *Posljednji kralj* iju je uvodnu sliku izradio B. Uzelac iz Vukovara i to na dekorativni način kako su radili Ivan Meštrovi i Toma Rosandi. Ovo je djelo bilo prihvatljivo i Beogradu, i ono je objavljeno ponovno i 1936., 1973. i 1993.¹⁹ Oba uje vrijeme kada Jelena Lijepa, udovica kralja Zvonimira, promišlja kako da hrvatsku krunu prenese na svog brata Ladislava Ugarskog, što se poslije pogibije kralja Petra Sva i a i dogodilo, kada je 1102. Koloman krunjen za hrvatskog kralja. Obrada ove teme bila je beogradskoj vladi prikladna jer se njome širila mržnja na Maare, a odgovarala im je pri a o gubitku hrvatske samostalnosti. Politi ki, ona je odgovarala i Hrvatima kroz njegovanje uspomene na staro hrvatsko kraljevstvo u emu Beograd nije vidio nikakvu opasnost za jugoslavensku državu, pa je 1925. dozvolio - nakon odre enog krzmanja - veliku proslavu obilježavanja 1000-godišnjice hrvatskog kraljevstva. Ovim romanom Milutin Mayer je otvorio taj kult.²⁰

Me utim 1920. bilo je vlastodršcima jasno da Mayera treba premjestiti. Ban Tomljenovi premješta ga rješenjem br. 5216 od 11. velja e 1920. u Bjelovar za školskog nadzornika. Mayer se žali, jer da nema gdje stanovati u Bjelovaru, te se tako održao u Osijeku do polovice 1921. godine.

Drugo zagreba ko razdoblje poslije 1922. godine. Pošto je M. Mayer 1921. na glasovitoj skupštini Saveza hrvatskih u iteljskih društava u Zagrebu, zajedno s još etrdesetdvoje u iteljskih delegata Viroviti ke županije, bio protiv toga da se Hrvatski u iteljski savez likvidira uklapanjem u Jugoslavenski savez u itelja, bio je od pokrajinskog namjesnika Jurja Demetrovi a premješten 23. kolovoza 1921. u Zagreb u Nakladu školskih knjiga, kojoj je jedina svrha bila distribucija udžbenika, tiskanih ekavicom i uglavnom u Beogradu, a koji su postali obvezatni u školama na podru ju Hrvatske (Glojnari 1940: 222.)²¹ Bio je to zapravo izmišljeni posao, jer to je vrijeme kada se provodi poja ana centralizacija na osnovi

Vidovanskog ustava, a pored toga udžbenici se pišu u pribi evskom duhu, tj. jedni za cijelu zemlju i to ekavicom. Mislilo se da e se u najkra e vrijeme stvoriti jedan troimeni narod, pa se nastojalo što više istisnuti sve što je podsje alo na narode koji su ušli u novu državu i izgraditi jedan pravopis. I županije kao ma arske ustanove ušle su u likvidaciju i zamijenjene oblastima po uzoru na francuske departmente. Mayer zna da mu je Zagreb jedina mogu nost kulturnog rada. Njegova punica prodaje posjed u Križevcima i tim novcem se nabavlja ku a u Vo arskoj ulici 99. Posla u Osijeku Mayer je razriješen tek 20. svibnja 1922. i 29. svibnja je stupio u službu u Zagrebu. Me utim 16. kolovoza 1922. umro mu je sin Milutin, student Akademije umjetnosti, što je Mayera toliko pogodilo da je uzeo šestomjese ni dopust i nije nikada ni nastupio u službu u Nakladi školskih knjiga, što je zapravo bilo mjesto distribucije zajedni kih udžbenika za itavu zemlju. Odbor Odsjeka za prosvjetu i kulturu Pokrajinske uprave za Hrvatsku i Slavoniju na elu s Fabijanovi em produžuje mu dopust, ali je bilo jasno da je Mayer na listi onih koji e ostati bez državne službe. No, Mayer piše knjigu *Izdajica* koju je objavio 1924. u Križevcima u tiskari Gustava Neubergera i koja govori o vremenu kralja Tomislava, odnosno vremenu narodne dinastije i o Svetislavu Suronji koji je izdao brata Držislava, da bi ipak njegov unuk Petar Krešimir bio obnovitelj hrvatske države u punom sjaju. Ova knjiga je svakako uvrstila Mayera me u one koji su radili na obilježavanju 1000-godišnjice hrvatskog kraljevstva koje obilježavanje je vrlo bitno da se shvati popuštanje napetosti izme u Beograda i Zagreba 1925. godine emu je dakako dao svoj prilog i Ferdo Šiši sa svojim voluminoznim djelom *Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara*, te Rudolf Horvat koji je napisao knjižicu *Tomislav, kralj hrvatski* s kojom je skupljao prinose za podignu e spomenika kralju Tomislavu u Zagrebu.

Milutin Mayer vjerojatno ne bi dobro prošao 1923. i bio bi umirovljen kao i veliki broj državnih inovnika koji nisu prevedeni po Zakonu o inovnicima u novu službu, da mu u pomo nije prisko io tadašnji gradona elnik ing. Vjekoslav Heinzl.²² On je 9. sije nja 1923. predložio dr.

19 Izdanje iz 1936. izašlo je u biblioteci koju je ure ivao Josip Andri , a pod naslovom *Posljednji svoga roda*. Pod istim naslovom izašlo je i izdanje Matice hrvatske 1973. godine.

20 Roman je izašao i u Križevcima 1924. pod imenom *Izdajica*.

21 U vrijeme kada je Stjepan Radi bio ministar prosvjete to je malo ublaženo, a onda za diktature opet poja ano s time da se tijekom pregovora Ma ek - Cvetkovi kao jedan od uslova u prolje e 1939. postavlja i ponovno osnivanje školske naklade i tiskanje školskih udžbenika u Zagrebu.

22 Ing. Vjekoslav Heinzl (Zagreb, 21. VIII. 1874. - Zagreb, 1. III 1934.). Bio je graditelj mnogih zgrada u Zagrebu, predsjednik Trgova ko-obrtni ke komore od 1912. do 1920., gradski na elnik Zagreba od 1920. do 1928., lan Hrvatskog kluba u gradskom zastupstvu 1920. godine.

Stjepanu Bosancu, povjereniku za prosvjetu, da dok se ne izgradi novi sustav na osnovama oblasti, da se Mayer postavi za gradskog školskog nadzornika u Zagrebu. Tako je i bilo. Vjekoslav Heinzl kao gradona elnik Zagreba predsjedavao je sjednicom 28. svibnja 1923. na kojoj je Milutin Mayer imenovan školskim nadzornikom grada Zagreba uz pla u od 6.000 dinara na godinu s time da može nadzirati i gra ansku školu u Zagrebu.²³ Me utim, Roksandi u Pokrajinskoj vladi za Hrvatsku i Slavoniju dopisom od 24. travnja 1924. izvještava da pravo nadzora djevoja kih i gra anskih škola pripada zemaljskom školskom nadzorniku, pa je kasnije odlukom kralja Aleksandra, dekret br. 48633, Milutin Mayer umirovljen. Heinzl mu je bio tako sklon da je još u lipnju 1924. skupština Gradskog zastupstva raspravljala o Mayeru, potvrdivši njegov status školskog nadzornika grada Zagreba pozivaju i se na gradsku samoupravu i dodijelivši mu posebnu nagradu, koja je njegov godišnji prihod utvrdila na 9.600 dinara, što je bila izvanredna zarada za jednog prosvjetnog radnika za ono vrijeme.²⁴ Me utim ini se da je to i dovelo do kraljeve odluke da dekretom 48633 donese odluku o umirovljenju Milutina Mayera, koji se ne može prevesti u nove državne službenike, što je onda Roksandi i proveo. I tako se Mayer našao 1924. bez posla i bilo bi vrlo loše da mu ing. Heinzl i drugi Zmajevci u Zagrebu nisu bili prijatelji.

Mayer kao tajnik Obrtnog Zbora grada Zagreba i Udruženja zanatlija za grad Zagreb i kotar. Ipak, uz pomo nekih prijatelja dobiva mjesto kao tajnik Obrtnog Zbora u Zagrebu. Iako to nije bilo zna ajno, bilo je ipak stalno pla eno mjesto. Pored toga, kao u itelj Milutin Mayer je uredio arhiv ovog društva i 1928. pod inicijalima *M.M.* objavio spomen-spis *Obrtni Zbor u Zagrebu 1893.-1928.* To je ne samo prva, ve i jedina monografija o zagreba kim obrtnicima poslije ukidanja cehova i pokriva jedno razdoblje o kojem smo malo znali (Kolar-Dimitrijevi 2005) Iz nje vidimo kakve je muke prolazilo obrtništvo Zagreba zbog trgovine i industrije i vrlo velikog siromaštva gra ana. Milutin Mayer je izradio Pravila Obrtnog Zbora koja su potvr ena na skupštini Zbora 1. travnja 1928., nadopunjena odlukom da treba izraditi i statut za umirovljene namještenike Obrtnog Zbora. Me utim je vrijeme

šestosije anjske diktature poremetilo i rad Zbora. Krajem 1931. Zakonom o radnjama bilo je obavezno stvaranje Udruženja zanatlija za grad Zagreb i kotar. Ovakvo je udruženje po elo radom u Zagrebu 1932. pa ovdje opet radi Milutin Mayer kao tajnik, pišu i *Izvještaje Udruženja za grad Zagreb i kotar* od 1931. pa do 1940., koji su djelomi no ugra eni u centralne *Izvještaje Znanstvene komore u Zagrebu* koja je obuhva ala i podru je Križevaca. Bilo je zna ajno da je Milutin Mayer u ovom poslu sudjelovao do Drugog svjetskog rata, postavši tako jedan od najboljih poznavalaca obrtništva Zagreba. Karakteristika njegovog djelovanja je da je nastojao zbližiti i ujedna iti djelovanje zagreba kog Obrtnog Zbora sa Savezom hrvatskih obrtnika, osnovanim 1908., jer je smatrao da su u Zagrebu ve ina obrtnika hrvatski obrtnici, kojima je svrha napredak njihove struke. Isto to ini i poslije 1931. godine, smatraju i da je cilj i svrha Znanstvenog udruženja grada Zagreba i kotara identi na ciljevima Saveza hrvatskih obrtnika. Na taj je na in došlo do ja anja zagreba kog obrtništva u vremenu kada je došlo do stvaranja posebne Trgova ke, posebne Industrijske i posebne Ugostiteljske komore pri emu je svaka od tih organizacija bila znatno slabija od nekadašnje Trgova ko-obrtni ke komore koja je raspolagala velikim kapitalom. Na osnovi ove veze obrtništvo je postalo i ostalo sve do Drugog svjetskog rata najbrojniji i najutjecajniji stalež u Zagrebu, što se vidjelo i po izgra enom Domu hrvatskh obrtnika u Ilici 44. u koji je uloženo mnogo novca ali i mnogo ljubavi.

Mayer kao gradski zastupnik i podna elnik grada Zagreba. Mayer je u rujnu 1927. izabran u gradsko zastupstvo slob. i kralj. grada Zagreba i 14. listopada 1927. izabran je i za podna elnika grada Zagreba koji posao obavlja do proglašenja šestosije anjske diktature.²⁵ Ova aktivnost je oduzimala mnogo vremena Mayeru jer je to jedno od najvehementnijih razdoblja u radu gradskog zastupstva. Naime, 1925. su ušli u gradsko zastupstvo komunisti predvo eni Ivanom Krndeljem i Ivanom Tomani em. Oni su aktualizirali socijalne teme grada Zagreba i tražili da se politika grada vodi s posebnim obzirom na potrebe radnika i sirotinje. Na drugoj strani su pak bili oni koji su štitili interese elitnih slojeva

23 *Zapisnici o skupštinama zastupstva slob. i kr. glavnoga grada Zagreba*, 28. V 1923, l. 137, str. 53. Vrlo je zanimljivo da je odmah poslije ovog imenovanja prof. dr. Stjepan Srkulj, gradona elnik prije i poslije Vjekoslava Heinzla održao govor gdje je zatražio poja anje cenzure filmova i uop e stroži nadzor nad omladinom, dokazuju i to kada je sin tajnika Trgova ko-obrtni ke komore Peroslava Paskijevi a izvršio u kavani ubojstvo jednog gosta.

24 *Zapisnici...* 6. VI 1924., l. 164.

25 Od 47 glasovnica dobio je Mayer 24 glasa, Martin Jakovac 5, komunist Ivan Tomani 5, a 11 je predano praznih. (*Zapisnici o skupštinama zastupstva slob. i kralj. glavnoga grada Zagreba*, sjednica 14. X 1927., l. 220.)

Zagreba. Milutin Mayer se je našao u procijepu i vrlo uspješno obavlja ovaj posao.

On je 14. listopada 1927. izabran u socijalni, zdravstveni i školski odbor te odbor za izmjenu naziva ulica i trgova, gdje su bili i kanonik Janko Barlé, dr. Rudolf Horvat, dr. Vjekoslav Klai i povjesni ar i direktor Gradskog muzeja Emil Laszowsky, te u Odbor za povijesne spomenika grada Zagreba gdje su bili povjesni ari dr. Stjepan Srkulj, msgr. Svetozar Ritig, dr. Stjepan Markulin i dr. Ivan Juriša.²⁶

Bilo je tu vrlo mnogo posla. Bio je izabran u Odbor Burze za robu i vrednote, jer su velike zamišljene gradske investicije, od izgradnje najveće klaonice na Balkanu pa do izgradnje tržnice Dolca (otvorene 1930.), ovisile o novim institucijama, a pored toga je i Burza za robu i vrednote izgradila na Trgu burze novu prekrasnu zgradu po nacrtima Kova i a.

Milutin Mayer je vodio neke od vrlo teških sjednica gradskog zastupstva. Me u takve treba spomenuti sjednicu 19. prosinca 1927. gdje je pod l. 298 izvješteno što je u inila delegacija grada u Beogradu protiv toga da se ukine ve ina fakulteta u Zagrebu. Naime, lankom 298 na skupštini 21. studenog 1927. zaključeno je da se fakulteti u Zagrebu ne mogu ukidati ili degradirati odlukom Beograda, jer ih on nije ni osnovao. Sve odluke da se osnuju fakulteti u Zagrebu donesene su u Zagrebu, pa tako Veterinarski fakultet i Visoka ekonomsko-komercijalna škola. Filozofski, Pravni i Bogoslovni po eli su radom još 1874. odlukom kralja Franje Josipa I. Šumarski je preseljen iz Križevaca potkraj stolje a, a Medicinski je osnovan 1917. u cijelosti, ali je ve 1877. po ela radom Primaljska škola dr. Antuna Lobmayera. Delegacija je boravila 24. studenog 1927. u Beogradu. Predvodio ju je gradona elnik ing. Vjekoslav Heinzl, a u pratnji su bili Milutin Mayer, kao podna elnik te gradski zastupici dr. Mile Miškulin, Josip Kr eli , dr. Ivan Juriša, dr. Oton Gavran i i Josip Šurina, a od škola rektor dr. Ernest Müller. Ekonomsko-komercijalnu visoku školu zastupao je dr. David Karlovi , a Udruženje visokoškolski nastavnika dr. Zimmerman. U delegaciji su bili narodni zastupnici dr. Ante

Paveli i dr. Ante Grubi . Budu i da je zastupnik Hrvatske selja ke stranke Šurina zbog neslaganja Stjepana Radi a s politikom Gradske op ine odbio sudjelovanje u delegaciji, priklju io se delegaciji gradski senator Dane Šari , voditelj gradske aprovizacije Zagreba u vremenu Prvog svjetskog rata, a od Trgova ko-obrtni ke komore Šandor Tabanik. U Beogradu ih je prvo primio ministar dr. Kosta Kumanudi, pa onda predsjednik vlade Velja Vuki evi , a primio ih je i kralj, te je taj sastanak kralja s predstavnicima Zagreba trajao vrlo dugo, ali rezultati razgovora nisu objavljeni. Me utim injenica je da su fakulteti u Zagrebu ostali.²⁷

Milutin Mayer je me utim vodio sjednicu 11. kolovoza 1928. kada je trideset dvoje zastupnika od njih pedeset prisustvovalo žalobnoj sjednici Gradskog zastupstva zbog smrti Stjepana Radi a i tu je M. Mayer održao vrlo lijep govor posve en Radi u.²⁸

ini se da je Milutin Mayer vodio i neke vrlo važne sjednice koje su raspravljale o privrednim pitanjima. Na sjednici 13. srpnja 1928. izvješteno je o poslovanju Klin a sela kao zaklade Milana Amruša, jer je Mayer od uvijek izvanrednu pažnju posve ivao školstvu.²⁹ Na sjednici na kojoj je predsjedao Mayer odobren je i Štatut muzeja grada Zagreba te osnovan Kazališni muzej, a kao kuratorij (kontrolni organ) ušao je u te ustanove Milutin Mayer.³⁰

S obzirom na njegovu ulogu u Obrtnom Zboru i dobro poznavanje kretanja u privredi M. Mayer je s Valentinom ovi em, Ladislavom Jagi em i dr. Ivanom Jurišem izabran i za lana Upravnog odbora Gradske štedionice.³¹

Mayeru je pripalo i vo enje vrlo neugodne sjednice 20. studenog 1928. u prisustvu velikog župana Zagreba ke oblasti Petra Zreleca, kada je usvojena ostavka ing. Vjekoslava Heinzla na položaj gradona elnika zbog toga što je dao radove na izgradnji klaonice bez natje aja i odmah je s 33 glasa izabran prof. Stjepan Srkulj za novog gradona elnika.³²

Mayer je nastavio rad kao podna elnik do proglašenje šestosije anjske diktature. Duga ulica preimenovana je u ulicu Pavla Radi a, Markov trg u

26 *Zapisnici o skupštinama...*, sjednica 14. X 1927., l. 221, str. 117, 118, 119.

27 *Zapisnici*, sjednica 19. XII 1927., l. 298.

28 *Zapisnici*, sjednica 11. VIII 1928. Na toj je sjednici dodijeljen po asni grob Stjepanu Radi u.

29 *Zapisnici*, sjednica 13. VII 1928.

30 *Zapisnici*, sjednica 13, VII 1928., l. 268.

31 *Zapisnici*, sjednica 13. VII. 1928., l. 309.

32 *Zapisnici*, sjednica 20. XI, 1928. l. 340.

Trg Stjepana Radića, a svoju ulicu dobio je i uro Basarićek. Time je ujedno završen veliki posao preimenovanja ulica koje se te godine provodilo u Zagrebu.³³ Po uzoru na Zagreb upravo u tom mjesecu su i brojni gradovi i mjesta u provinciji dali nekim ulicama imena žrtava atentata u beogradskom parlamentu.

No s diktaturom Milutin Mayer nije želio ništa imati. Birano zastupstvo je raspušteno 6. siječnja 1929. i imenovano novo kraljevom odlukom. Kraljevo imenovanje za gradskog zastupnika 1929. Milutin Mayer je otklonio.

Mayer vodi Društvo braće Hrvatskog zmaja. Glavna Mayerova ljubav bilo je ipak Društvo braće Hrvatskog zmaja, u kojem je član bio od osnutka društva 1910. godine, a veliki meštar od 27. svibnja 1936. pa do 7. svibnja 1941. (Despot 1997: 8).³⁴ Zahvaljujući Mayeru Društvo je mnogo pažnje posvećivalo križevačkom, koprivničkom i bjelovarskom području odakle je bilo mnogo Zmajevaca i na kojem je području podignuto dosta spomen-ploča.³⁵ Mayer je bio od 1910. do 12. travnja 1912. blagajnik Društva, a od 1921. do 8. travnja 1936. voditelj sekcije za knjigu i umjetnost pa je izdavačka djelatnost Društva bila obilježena njegovim utjecajem.

Povezanost s ovim Društvom usmjerila je opet Mayera prema pisanju povijesnih romana i istraživanju povijesnih tema, ali ovaj puta ponajviše onima koji su vezani uz povijest Hrvata. U Križevcima je 1924. tiskan roman *Izdajica*, što je zapravo roman koji je još 1905. izašao u Križevcima pod naslovom *Pod frana kim jarmom*, a koji se nikako ne bi mogao objaviti pod izvornim naslovom s obzirom da je jugoslavenska država imala u Francuskoj najvećeg prijatelja. Svojom temom o nužnosti povezivanja sjeverne i južne Hrvatske Milutin Mayer je iskoristio ovu staru povijest i na jedan na in pripremio proslavu 1000-godišnjice hrvatskog kraljevstva.

Ova je proslava 1925. bila ključni kulturni događaj u vrijeme relativnog parlamentarnog života monarhističke Jugoslavije. To je bio pokušaj izmirenja Hrvata i Srba, pa je to bilo vidljivo na više načina.³⁶ Milutin Mayer je bio član odbora koji je trebao pripremiti materijalnu osnovu za podizanje duvanjske bazilike na Tomislavovom polju. Putopis s tog puta objavio je u Zagrebu pod nazivom *Sputa na Duvanjsko polje*, a Stjepan Podhorsky je izradio nacrt za baziliku ali i crteže muslimanskih žamija za ovu neveliku, ali lijepo opremljenu knjigu. Objavljen je i crtež kuće Eugena Kvaternika u Rakovici koju je posjedovala njegova supruga i što je i bio razlog da je centar ustanka stavio u ovaj kraj.³⁷ U svakom slučaju veza Mayera s Podhorskim bila je izvanredno korisna za Križevce. Podhorsky je renovirao i crkvu Sv. Križa u Križevcima i gradió Hrvatski (narodni) dom.

Mayer je te godine imao pune ruke posla. Ponovno se približava i Slavoniji. Jedna od najljepših proslava 1000-godišnjice hrvatskog kraljevstva održana je 25.-26. rujna 1925. u Požezi. Nazo ili su i Mayer i Laszowski, a gradonačelnik Požege Julije Kempf održao je svečanost govora, s time da je 26. rujna bilo otkriće spomen-ploče za Franju Cirakiju i Miroslavu pl. Kraljeviću. Mayer je govorio o znanstvenoj autobiografiji Cirakija. Bio je tu i dr. Jurica Kumičić i M. Kraljević. U samostanu sv. milosrdnica održana je Kulturno-historijska izložba. Objed je bio u svratištu "K. Janjetu", a večera u Streljani i to prava pučka svečanost.³⁸

Milutin Mayer predvodi u Beču delegaciju Braće Hrvatskog zmaja koja je 27. lipnja 1926. u katedrali Sv. Stjepana u Beču otkrila spomen-ploču u Pavlu Ritteru Vitezoviću i župniku iz Drnjan Jurju Maršeloviću iz 18. st. Za tu je prigodu Mayer napisao tekst na hrvatskom i njemačkom jeziku *Pavao Ritter Vitezović* (Zagreb, 1926.). Koristio se dakako kao i uvijek radovima drugih povijesničara,

33 *Zapiski*, s. 3. XII 1928.

34 Prije Mayera su bili veliki meštari Emil Laszowski od 1906. do 1935. i dr. Rudolf Horvat privremeno od 8. kolovoza 1935. do 23. travnja 1936. Društvo je održavalo glavne godišnje skupštine u Jurjevu, a sveti Juraj je bio zaštitni znak Društva. Društvo je ukinuto 1945. i obnovljeno 16. XI. 1990., na dan 85. godišnjice svog prvog osnutka.

35 Tako je u Križevcima podignuta ploča proponentu Zakmardiju, te pjesniku dr. Franji pl. Markoviću i poborniku ilirske pjesme Ognjeslavu pl. Štrigi. (Neimarević 1993:31-33. Prvi puta izašlo u *Hrvatu*, 15. IX 1923.)

36 Zbornik *Prvi hrvatski kraljevski kralj Tomislav*, Tomislav grad - Zagreb, 1998.; Vidi i Despot 1997:25-26. Zanimljivo je da Despot ne spominje putopis Milutina Mayera 1925. godine.

37 Objavila i opet Matica hrvatska. Stjepan Podhorsky (Zagreb, 21. XII. 1875. - Zagreb, 13. X. 1945.). Završio je u Zagrebu osnovnu i srednju školu i obrtnu školu a 1902. se je specijalizirao u Beču na Akademiji lijepih umjetnosti za srednjovjekovnu arhitekturu kod prof. V. Luntre te ondje stekao i izvjesna odlikovanja. Specijalizirao se za renoviranje starih historijskih građevina po povratku u zemlju. Gradio i crkve te je izveo crkvu u urševcu ali i Narodni dom u Križevcima. Od 1920. profesor na Obrtnoj školi u Zagrebu. Svakako je vrijedan i karta tog Mayerovog puta koju je nacrtao Milan Šenoa, a koja ide od Zagreba preko Karlovca do Tomislav grada i natrag od Tomislav grada preko Gospića do Zagreba. Putopis sadrži zanimljive opservacije o mjestima kroz koja su prolazili.

38 *Ljetopis Braće Hrvatskog zmaja 1926-1927.*, str. 4-5, 12-13, 18.. Ploče su otkrivene i u Beču na crkvi Sv. Stjepana 27. VI. 1926. Pavlu Ritteru Vitezoviću i Jurju Maršeloviću, a u delegaciji je bio dr. Stjepan Srkulj i dr. Svetozar Rittig, pa 8. IX. 1926. u Brodu Matiji Mesiću, gdje je i dr. R. Horvat govorio, pa u akovu Luki Botiću, Nikoli Tordincu i Milku Cepeliću.

a ovdje je koristio i odli nu monografiju Vjekoslava Klai a.³⁹

Milutin Mayer drži govor 12. lipnja 1927. u Koprivnici gdje Hrvatski sokol i Bra a Hrvatskog zmaja otkrivaju plo u hrvatskom književniku Josipu Kozarcu koji je tu umro 21. kolovoza 1906. (Despot 1996:155-159).⁴⁰ Treba naglasiti da je Družba bra e Hrvatskog zmaja imala više istaknutih djelatnika s podru ja Podravine i da se rado gledalo na njegovu aktivnost. Mayer drži 9. ožujka 1927. predavanje o Tomi Blažeku.⁴¹

Usprkos zauzetosti u radu gradskog zastupstva Zagreba, uspio je do proglašenja šestosije anjske diktature objaviti knjižicu *Svjetlo svijeta*, potom *Pri e iz života Kristova* (Zagreb, 1925) i *Golgoške ruže. Legende o Kristu*. (Zagreb 1928) (Glojnari 1940: 220-222). Obje su knjige izdane u biblioteci Svetog Jeronima. Knjige pripadaju katoli ki usmjerenoj edukativnoj književnosti.

Dakako da je šestosije njska diktatura zaustavila dalju javnu aktivnost Milutina Mayera i on djeluje samo u okviru Hrvatskog zmaja i u obimu koliko je bila dozvoljena djelatnost ovog društva kojemu je cilj njegovanje hrvatskih tradicija i kulture. Kao veliki meštar Bra e Hrvatskog zmaja imao je mnogo posla.

Godine 1931. na poziv dr. N. Z. Bjelovu i a drži predavanje u Dubrovniku, i to 30. travnja, na dan obilježavanja smrti Petra Zrinskog i Krste Frankopana.⁴² Ovo predavanje je zapravo kompilacija tadašnjih spoznaja o uroti uz isticanje da je Petar Zrinski preko kapetana Frana Bukova kog u Solunu sa sultanom Mehmedom IV. sklopio ugovor da e postati turski vazal pod uvjetima: 1. da Hrvatska i Ugarska kao samostalne države do u pod pokroviteljstvo sultana; 2. da za to pla aju 12.000 talira godišnje; 3. da Petar Zrinski i njegovi nasljednici vladaju kao potkraljevi u Hrvatskoj i Ugarskoj. Bio je to zapravo rezultat o ajnih Zrinskih koji su vide i kako, usprkos pobjede nad Turcima, car Leopold sklapa mir u Vašvaru gdje Turci zadržavaju sve što su osvojili, i još se pored toga obvezuje da e platiti 200.000

talira godišnje. Me utim Mayer nije spomenuo da je po tom miru postojala i obveza da se sruši s toliko truda izgra ena utvrda Novi Zrinj (Petri et al. 2001).⁴³ No, svakako je vrijedno to što je Mayer ukazao kako je ta urota nastala iz o aja Zrinjskih i Frankopana koji gube i tamo gdje su mogli dobiti.

Vra anje Ustava 1931. nije ozna avalo i slobodu tiska. U takvim okolnostima i javni radnici morali su se prilagoditi vremenu. Kao podna elnika Zagreba sve ga je više po ela zanimati povijest gradova, uo ivši da su gradovi one to ke koje su bile izvanredno važne u povijesti o uvanja državotvorne misli.

Nakon gotovo desetljetne stanke objavljuje 1934. u Zagrebu u ediciji knjižnice svetog Jeronima knjigu *Krvavi sabor križeva ki* koja je poslije 1971. doživjela etiri izdanja.⁴⁴

Od 1935. do 1941. Milutin Mayer je veliki meštar Družbe bra e Hrvatskog zmaja. Družba je 1928. dobila na upravu stari grad Ozalj kraj Karlovca koji je 1928. darovao knez Thurn Taxis hrvatskom narodu. Trebalo je me utim taj grad obnoviti pa je Društvo po elo prikupljati sredstva po itavoj Hrvatskoj a onda i raditi na njegovoj obnovi. Društvo je 1937. dobilo pod sli nim uvjetima i stari grad Bakar, te se je i ovdje po ela skupljati povijesna gra a s posebnim osvrtom na ostavštinu Zrinskih i Frankopana (Despot 1997: 12-13). Za vrijeme njegovog meštovanja objavljene su 22 spomen-plo e diljem Hrvatske (Despot 1997: 35-37).⁴⁵ U Koprivnici je 29. lipnja 1935. otkrivena spomen-plo a An elku Jurju Bedeniku, a Družbu Hrvatskog zmaja zastupao je kanonik Mirko Kapi , Zmaj od bijelog Virja. A na otkri e plo e Antunu pl. Nem i u Gostovinskom 1943. godine, književniku koji je umro u Križevcima 5. rujna 1849., a radio i u Koprivnici, došao je dr. Ante Neimarovi , Zmaj Gu ogorski, koji je prije 1929. radio kao profesor u Križevcima, aktivan na poslovima Hrvatske selja ke stranke, pišu i i sam mnogo o povijesnim temama (Despot 1996:160-162).

39 Nije zaboravio spomenuti da je Vitezovi napisao i prvu povijest Srba pod nazivom *Serbia illustrata libri octo. (Do 1459.)* pa je podizanje ove plo e odgovaralo i Beogradu koji je upravo u to vrijeme nastojao uspostaviti bolje odnose s Be om.

40 Despot je objavio cijeli Mayerov govor koji nije bio u to vrijeme veliki meštar Bra e Hrvatskog zmaja ali se smatralo da je, s obzirom na to da je blizak Podravini a i Slavoniji, najprikladniji za govornika.

41 *Ljetopis, n.dj.* str. 21 i 22. Požega je njegovala ciljeve Bra e Hrvatskog zmaja. Josip pl. Vančaš je kao Zmaj Požeški predavao 20. listopada 1926. o kupalištima, a titulu Zmaja Požeškoga nosio je i zagreba ki klesar Jaroslav Strecha koji je mnogo radio za Ozalj.

42 Vidi o akciji istraživanja crkve Sv. Stjepana u Dubrovniku: Despot 1997: 27.

43 Prosto je nevjerojatno da je Milutin Mayer, raspolažu i samo manjkavim podacima o povijesti, uspio tako dobro prepoznati vitalne to ke hrvatske povijesti i uzroke velikih stradanja.

44 Ova je knjiga tiskana ponovno 1971., 1992., 1993. i 1996.

45 Trebalo bi ustanoviti kod kojih je otkri a glavnu rije vodio Milutin Mayer.

Milutin Mayer kao istaknuti član Meštara Hrvatske seljačke stranke.

Mayer je 1935. i ponovno 11. prosinca 1938. bio izabran za zastupnika na Meštarskoj listi i to u Zagrebu. O tome su tome ponajviše doprinijeli njegovi povijesni romani koji su se rado čitali od omladine, a manje njegova funkcija u Društvu Meštara Hrvatskog zmaja. Kao narodni zastupnik Hrvatske seljačke stranke izložio je *poruku hrvatskog naroda* u ime dr. Vladka Mačeka, tada ve potpredsjednika jugoslavenske vlade na sve anome otvorenju Gimnazije ss. milosrdnica na Savskoj cesti 25. studenog 1939.⁴⁶

Vodstvo stranke je obilato iskorištavalo njegovu popularnost među mladima. Bio je 1940. imenovan vrhovnim starješinom omladinske organizacije *Hrvatski junak* (Glojnar 1940: 223).

Milutin Mayer za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske.

Za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske Mayer je bio član Hrvatskog sabora 1942., ali budući da to parlamentarno tijelo Pavelić nije sazvao, aktivnost Mayera je tu minimalna. Ponajviše se bavi istraživanjem povijesti Zagreba. Godine 1942. objavljuje pak u istoj biblioteci knjigu *Slobodni grad* koja je posvećena 700-godišnjici grada Zagreba te je dakako i težište na Zlatnoj buli iz 1242. s time da opisuje isto vrijeme borbe protiv Mongola kojim se bavio 1905. pod nazivom *Za krst i slobodu zlatnu*, samo što je sada grad Zagreb stavljen u centar pažnje, a tamo su glavni akteri bili plemstvo Kalnika i Rasinje.

Slijede i dr. Rudolfa Horvata ipak je održao nekoliko predavanja. Tako je u Društvu Meštara 19. siječnja 1944. održao predavanje *Krvavi Božić na Griču i Kaptolu 1396.* kojom prigodom je Josip Šutej otpjevao melodiju iz Piccinija *Djevojke sa zapada*, a Lola Štauduar melodiju iz Tosce.⁴⁷

Mayer je 1941. bio svjestan da ne može i dalje biti veliki meštar Društva Meštara Hrvatskog zmaja. On ve 19. travnja 1941. predlaže Zmaju crikveni kom Edi Lovriću da uzme položaj velikog meštara, jer da je on 31 godinu radio u Družbi, od čega kraće vrijeme kao blagajnik, dulje vrijeme kao

Meštar knjige i umijeća i nešto kraće od 8. travnja 1936. kao Veliki meštar.⁴⁸ No njegov prijedlog nije prihvaćen, ali je 16. listopada 1941. razriješen dužnosti Velikog meštara, jer se tadašnji meštarski zbor nije slagao s predloženim izmjenama koje je zahtijevao Slavko Kvaternik. Tek je Zakonskom odredbom br. CDXVI-20341-19. XI 1941. staro Društvo pretvoreno u Viteški red Hrvatskog zmaja i među osnivačima se našao i Milutin Mayer, ali je Velikom mešтром imenovan dr. Mladen Deželić (Prister 1990:36). Iako je bio među osnivačima, Mayer se nije intenzivnije bavio radom Društva u ovom vremenu, o tome imaju i mnogo zamjerki političari koja se vodila. Ipak je 15. studenog 1944. dobio odlikovanje Zlatnog zmaja na grimiznoj vrsti za 50-godišnjicu književnog rada (1894.-1944.). Družba Meštara Hrvatskog zmaja je raspuštena 4. ožujka 1946. i zabranjen je njegov rad (Despot 1997: 16). S obnavljanjem Društva započelo se ve 23. lipnja 1990., a 20. studenog 1993. obnovljeno Društvo Meštara Hrvatskog zmaja otkrilo je u Sv. Heleni kod Križevaca spomen-ploču u Milutinu Mayeru te je tom prigodom organizirana i svečana akademija u povodu 120-godišnjice rođenja (Despot 1997: 38).

Milutin Mayer poslije 1945. godine.

Milutin Mayer nije imao mogućnosti da djeluje javno poslije Drugog svjetskog rata. Došlo je novo vrijeme i novi ljudi. Bio je sretan kada je odlukom Mišića, na elnika personalnog odjeljenjasa br. 5941 od 1. siječnja 1946. po čemu primati mirovinu od 3.420 dinara za 30 godina i tri mjeseca službe na području pedagogije od čega 17 godina kao školski nadzornik.⁴⁹ Umro je 23. veljače 1958. i pokopan je na Mirogoju.⁵⁰

Poslije Drugog svjetskog rata objavljena je 1971. u Zagrebu zadnja povijesna knjiga Milutina Mayera *Medvedgradski jastrebovi*.⁵¹ U ovom povijesnom romanu Milutin Mayer se vraća u 15. stoljeće, tj. vrijeme Hermana Celjskog i njegove djece Fridricha i Barbare Celjske, suvladarice Sigmunda. Nakon što je Fridrich ubio 1422. svoju ženu Jelisavu Frankopansku koja je odgajala sina jedinca Ulricha, Herman Celjski je zatočio sina u Ostrovicu gdje je i umro. Tu je kasnije zatvorena i utopljena u jezeru i Veronika Desinićka, velika

46 HDA, Družba Meštara Hrvatskog zmaja, fasc. 635. - ovdje je pohranjen govor.

47 *Nova Hrvatska*, 17, 21. I. 1944. - Negdašnje borbe između Griča i Kaptola.

48 Hrvatski državni arhiv, fond Družbe Meštara Hrvatskog zmaja, fasc. 635 - Milutin Mayer.

49 HDA, Ministarstvo prosvjete, op. i odjel - Kut. 219. - Milutin Mayer.

50 Grobno polje XXIV a - II/I - 96, 97.

51 Predgovor je napisao J. Berko, a knjigu je izdalo Hrvatsko književno društvo Mirila i Metoda koje se smjestilo na istoj lokaciji gdje je bilo prije Društvo svetog Jeronima. Mayer je ovo djelo posvetio svojoj ženi Franjki. Knjiga je objavljena i 1993. godine.

Fridrichova ljubav. No ni Ulrich nije dugo živio, ve je ubijen kao ban Dalmacije, Hrvatske i itave Slavonije 1456. u Beogradu, te je tako ova obitelj koja je imala veliku ulogu u povijesti grada Zagreba nestala iz povijesti, ali su grofovi Celjski i njihova vladavina Medvedgradom potaknuli ponovno misao da treba obnoviti Medvedgrad kao srednjovjekovni utvr eni grad koji je stajao na važnom prometnom pravcu, kao što je sli nu ulogu imao i samostan božjaka (templara) u Glogovnici.

Kao što vidimo, dr. Milutin Mayer je u svom dugom životu bio i u itelj, i književnik, i tajnik obrtni ke organizacije i podna elnik Zagreba od 1927. do 1929. i još koješta drugo. Na svim ovim podru jima dao je vrijedan doprinos, pa smo to smatrali razlogom da ga prikažemo u cijelosti njegova života i rada. Dakako, kao i uvijek kod ovakvih istraživanja mnogo toga ostane još sakriveno. Živio je u pet državnih sistema koji su bili posve opre ni jedan drugome i to je za pojedinca kakav je bio dr. Milutin Mayer zna ilo stalnu borbu. Bio je dobar književnik i njegovi povijesni romani su mnogo bolji od drugih koji su se time bavili u njegovo vrijeme, pogotovo kada se uzme da nikada nije bio profesionalni povjesni ar. Znao je pored toga odabrati klju ne to ke povijesti Hrvatske, ono što je bilo važno i kroz sadržaj svojih romana upozorava na slogu. Mislim da je pozivanje na slogu bio centar njegove aktivnosti kao kulturnog radnika, a poziv na rad i sistemati nost ozna ava njegovo djelovanje na obrtni kom planu i u ulozi podna elnika grada Zagreba.

LITERATURA

- DEŽELI , Velimir (1925): Milutin Mayer. U: ur. Emilij Laszowsky, *Znameniti i zaslužni Hrvati 925-1925*, Odbor za izdanje knjige, Zagreb, 182.
- DESPOT, Zvonimir (1996): Bra a Hrvatskog zmaja. *Podravski zbornik*, 22: 155-159, Koprivnica.
- DESPOT, Zvonimir (1997): Povijest Družbe Bra a Hrvatskog Zmaja 1905.-1996. godine. *asopis za suvremenu povijest*, 29 (1): 8, Zagreb.
- GLOJNARI , Mirko (1940), *Borba Hrvata. Kronika dvaju desetlje a politi ke povijesti (1919-1939)*, II. izdanje, izd. Antun Velzek, Zagreb.
- KOLAR-DIMITRIJEVI , Mira (2005): Povijesni pregled zagreba kog obrtništva, U: *Spomenica*

Udruženja obrtnika grada Zagreba, (u tisku), Zagreb.

MAYER, Milutin (1911): *Štit kraljevstva hrvatskoga*. Zabavna knjižnica, Zagreb.

NEIMAREVI , Ante (1993): Bra a Hrvatskoga Zmaja. *Revija Maruli* , Zagreb.

PETRI , Hrvoje, FELETAR, Dragutin, FELETAR, Petar (2001): *Novi Zrin. Zrinska utvrda na Muri (1661.-1664.)*, Donja Dubrava - Zagreb.

PRISTER, Boris (1990): U Zagrebu je obnovljeno društvo "Bra e hrvatskoga Zmaja". *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, (3-4), 36.

ZAPISNICI O SKUPŠTINAMA ZASTUPSTVA SLOBODNOG I KRALJEVSKOG GLAVNOGA GRADA ZAGREBA... za 1927. i 1928. g., Gradsko poglavarstvo, Zagreb.

Summary

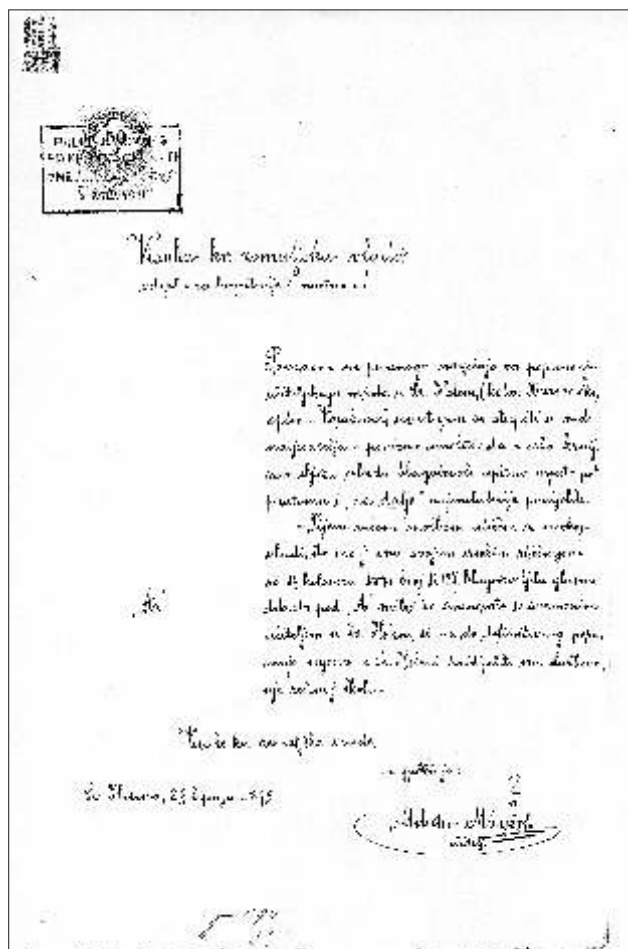
Contribution to the Biography of Milutin Mayer, a Teacher in Sveta Helena and Writer of Historical Novels

Key words: Križevci, Milutin Mayer, historical novel, The Society of the Brothers of the Croatian Dragon, trade

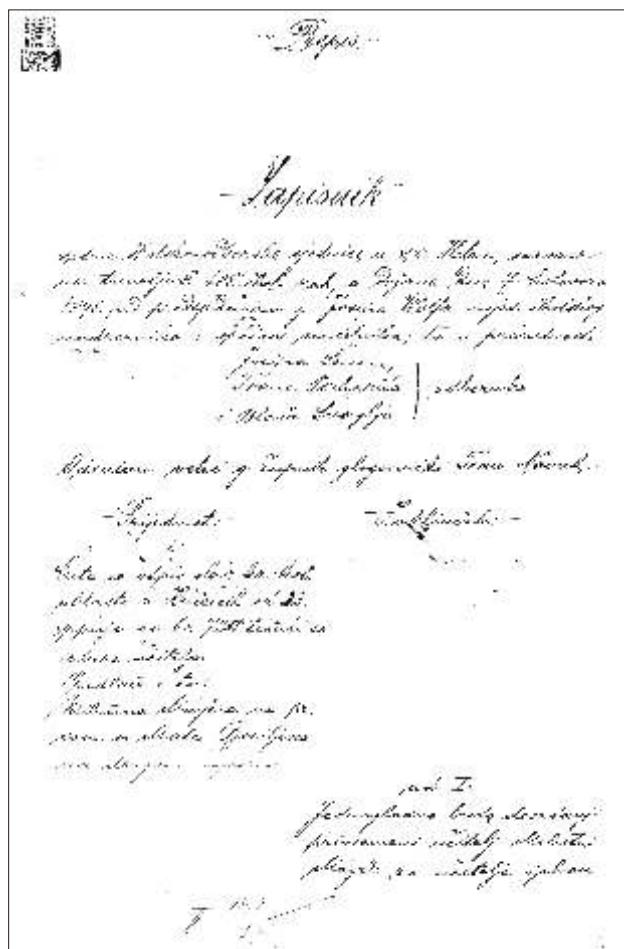
During his long life, Milutin Mayer (*Zmaj helenski*) was a teacher, writer, secretary to the Trade Organization in Zagreb and the Vice-Mayor of Zagreb. In all of these areas he gave his contribution, so he deserves a description of the total of his work on all of these areas. There is naturally still much that we do not know yet, but we believe that his place will not stay empty in the Croatian encyclopaedias of the future. With his moderateness, systematicalness, diligence, versatility, the good texts of his novels and his good speeches as member of the Society of the Brothers of the Croatian Dragon, which had for its purpose the nurturing Croatian traditions, he did much good for the Croatian culture and covered the areas where we were the weakest. After graduating from the School for Teachers in Zagreb, he started working in Sveta Helena near Križevci, where he began to write historical novels, in which he described events from the Croatian history, always with the intention for the contents of these novels to have a didactic effect in the upbringing of the young generation and to develop the Croatian consciousness. After being transferred several

times, he finally settled down in Zagreb, where he was noted as the great Master of the Society of the Brothers of the Croatian Dragon, Vice-Mayor of the city of Zagreb from 1925 to 1929 as well as secretary to the Assembly of Craftsmen of the city

of Zagreb. He never forgot Križevci and he is also the connecting link which reminds us of the great historical tradition of Križevci and its cultural monuments. (Translated by Marina Bertovi)

1. Molba Milutina Mayera od 29. lipnja 1895. da i dalje bude u itelj u Svetoj Heleni (HDA, Min. prosvjete NDH, kut. 389/II/4109 - dosje Milutin Mayer).

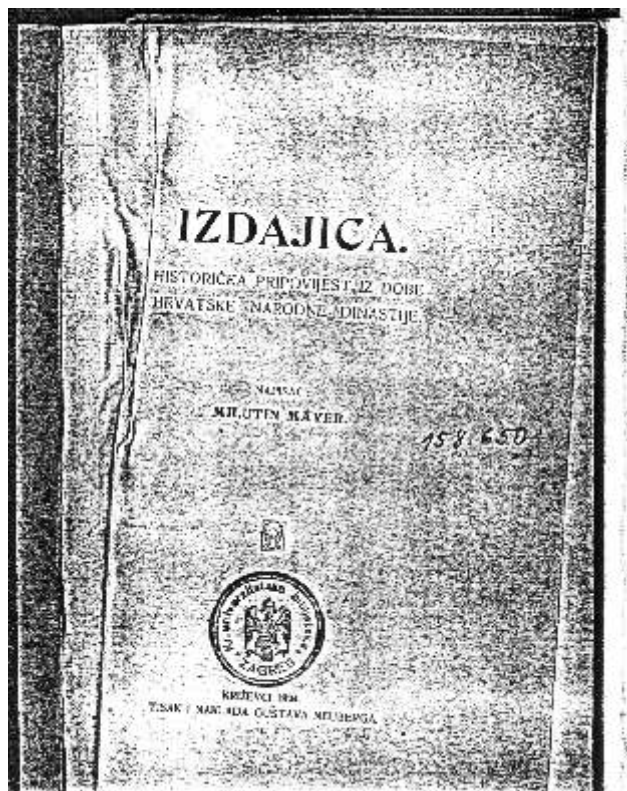

2. Zapisnik Školskog odbora u Sv. Heleni o izboru Milutina Mayera za u itelja 7. kolovoza 1895. (HDA, Min. prosvjete NDH, kut. 389/II/4109. - dosje Milutin Mayer)

3. Molba Josipa pl. Kiepacha velikom županu Bjelovarsko-križeva ke županije 18. VIII. 1903. da se M. Mayer ostavi u Sv. Heleni, odnosno barem u tom kraju. (HDA, Min. prosvjete NDH, kut. 389/II/4109 - dosje Milutin Mayer)

5. Molba stanovnika Glogovnice od 23. kolovoza 1903. da im se ostave njihovi u itelji Mayer i Gašparovi. (HDA, Min. prosvjete NDH, kut. 389/II/4109 - dosje M. Mayer)

4. Molba stanovnika Sv. Helene od 15. kolovoza 1903. da im ostane njihov u itelj Mayer. (HDA, Min. prosvjete NDH, kut. 389/II/4109 - dosje M. Mayer)

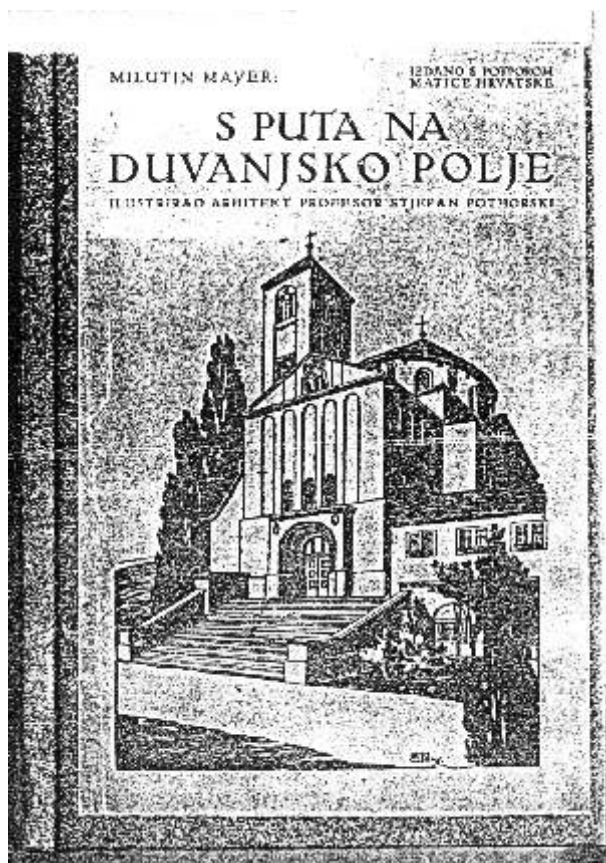
6. Naslovnica knjige *Izdajica* Milutina Mayera, objavljene u Križevcima 1924.

7. Naslovna stranica Mayerove knjige *Posljednji kralj*, Osijek, 1920. (izradio B. Uzelac iz Vukovara)

9. Naslovnica knjige *Tatari u Hrvatskoj* Milutina Mayera iz 1941. godine

8. Naslovnica koju je za Mayerov putopis *S puta na Duvanjsko polje* izradio arhitekt prof. Stjepan Podhorsky

10. Fotografija M. Mayera (Glojnari 1940.)